

**ПОШИРЮВАЛЬНА РАМКА В СИСТЕМІ ПОШИРЕНИХ РЕЧЕНЬ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ****Олексій Воробець**

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76000;
e-mail: oleksii.vorobets@pnu.edu.ua

У сучасному мовознавстві питання визначення та аналізу поширювачів речення залишається надзвичайно актуальним. Поширювачі слугують важливими елементами у формуванні лексичних і синтаксичних структур, які збагачують зміст речень, уточнюють їхнє значення та виконують численні функції в комунікації. Визначення поширювачів стає важливою темою в контексті досліджень, оскільки вони проявляють багатогранність і різноманітність мовних явищ. **Мета** статті – проаналізувати роль поширювачів речення в сучасній українській мові, їх вплив на семантику, синтаксис та прагматику, а також дослідити різні типи поширювачів у контексті поширювальної рамки. Дослідження спрямоване на виявлення функцій цих структур, їхнього впливу на семантику та емоційний контекст висловлювання, а також їхньої ролі у збагаченні тексту та створенні ритмічності. **Дослідницька методика.** Текстовий аналіз: аналіз літературних творів визначних сучасних українських авторів для визначення типових моделей використання поширювальних рамок. Семантичний аналіз: вивчення значення, яке однакові поширювачі надають тексту, увага на семантичні зв'язки між початковими та кінцевими компонентами речень. Стилiстичний аналіз: оцінка ритму та емоційного впливу, що створюють такі конструкції у висловлюваннях, і яким чином вони сприяють загальному стилістичному забарвленню твору. Порівняльний аналіз: порівняння прикладів з різними авторами задля виявлення специфічних стильових прийомів в українській літературі. **Результати дослідження.** Дослідження показало, що поширювальні рамки з однаковими поширювачами на початку та в кінці речення ефективно підсилюють основну ідею висловлювання. Вони створюють відчуття цілісності та ритмічності в тексті. Повторення поширювачів акцентує на ключових прикметах, що залучає увагу читача до важливих тем та емоційних аспектів розповіді. Подібні конструкції формують ритмічний патерн, що робить текст більш живим і виразним. Вони підкреслюють романтизм або ностальгію, в залежності від

контексту. Використання поширювальних рамок є важливим елементом авторського стилю, що відображає багатогранність та емоційну насиченість української літератури.

Ключові слова: поширювач, семантика, функції, українська мова, синтаксис, речення, поширювальна рамка.

Постановка проблеми. Семантика речення є однією з найбільш актуальних галузей сучасної лінгвістики, оскільки вона визначає не лише його формально-синтаксичну структуру, а й комунікативні та практичні можливості, а також стилістичні функції. За останні десятиліття семантичні аспекти були найбільш повно розкриті на рівні простих речень. Семантика складного речення вимагає більш ретельного вивчення, оскільки воно багаторівневе, відображаючи дві або більше пропозицій (позамовних ситуацій), експлікованих предикативними частинами (простими реченнями із власними змістовими відношеннями між синтаксемами), а також семантико-синтаксичні відношення між ними. Поширювальні рамки є важливим елементом синтаксичної структури, що збагачує висловлювання, надаючи йому семантичної глибини та емоційної насиченості. Вони виконують роль підсилювачів змісту, створюючи певний ритм та гармонію в реченні. В сучасній українській літературі ці конструкції використовуються для передачі складних емоційних станів, підкреслення тематичних акцентів та формування стилістичного забарвлення.

Ця стаття спрямована на вивчення феномену поширювальних рамок, що містять однакові поширювачі на початку та в кінці речення. Ми досліджуємо, як повторення цих елементів впливає на загальне сприйняття тексту, активуючи уяву читача та додаючи виразності. Такі рамки ефективно відображають унікальні особливості української літератури, характер її мовної культури.

Виклад основного матеріалу. Через аналіз творів сучасних українських авторів, як-от Ліна Костенко, Оксана Забужко, Сергій Жадан та Ірина Вільде, ми розглянемо, як ці стилістичні прийоми не лише підкреслюють ритмічність і злагодженість, але й активно формують комплексний емоційний фон, що сприяє глибшому зануренню в текст. Цей підхід дозволить розкрити нові грані ролі поширювальних рамок у сучасній літературі і підкреслити їх значущість у формуванні стилю і виразності художнього тексту.

Поширювачі речення – це односкладові або поліскладові одиниці, які розширюють і уточнюють семантику та структуру речення. Вони можуть формуватися з різних компонентів:

$P_{o1}(X)^1$ – елементарний поширювач;

$P_{o2}(X+X\dots)$ – поширювальний комплекс;

$P_{o3}(P_o + P_o \dots)$ – система поширювачів;

$P_{o4}(\text{Sent})$ – мегапоширювач [2, с. 134; 6, с. 243].

Сучасні дослідження акцентують на змінах у використанні та розумінні поширювачів як до контексту. Наприклад, експерименти з корпусами текстів демонструють, що частота використання певних типів поширювачів може змінюватися залежно від жанру, стилю або соціологічного контексту. В українській лінгвістиці існує традиційний підхід до структурування речення на головні та другорядні члени. Проте нові підходи сприяють розумінню поширювачів як окремих функцій, які взаємодіють із основними конструкціями речення, підкреслюючи їхню важливість у формуванні смислу.

Розглядаючи питання визначення поширювачів речення, можна зазначити, що подібні ідеї залишаються відкритими та актуальними серед мовознавців, оскільки визначення поширювачів речення є важливим аспектом у мовній науці. Традиційно поширювачі речення – це слова, фрази або конструкції, які впливають на семантику чи структуру речення, розширюючи його зміст або уточнюючи його значення, включаючи у свій склад різні частини мови. Проте, визначення конкретних слів чи конструкцій як поширювачів може залежати від підходу і теоретичної бази наукового аналізу. Деякі мовознавці можуть розглядати лише певні частини мови як поширювачі, тоді як інші можуть враховувати широкий спектр мовних одиниць.

Так, А. Загнітко у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни» (2012) визначає поширювачі речення як слова або слововформи, що поширюють головні члени речення та які не належать до елементарного граматичного мінімуму речення, не складають його предикативної основи. Традиційним та усталеним у граматиці простого речення постає членування такого речення на головні і другорядні члени речення, а не на головні члени речення та поширювачі. Здебільшого термін *поширювачі речення* активно використовуваний у разі нового погляду на структуру речення і статус у ньому так званих другорядних членів речення [5, с. 90].

Поширювальні рамки в системі речень є одними із ключових аспектів сучасного мовознавства, які виявляють складну структуру та функціонування української мови. Поширювальні речення слугують важли-

¹Перелік умовних скорочень: Adj₁, Adj₂ ... Adj_x – відмінкові форми ад'єктивів; Adverb – прислівник, Num₁, Num₂ ... Num_x – відмінкові форми числівників; P_o – поширювач; P_{o1} – елементарний поширювач, P_{o2} – поширювальний комплекс, P_{o3} – система поширювачів, P_{o4} – мегапоширювач; P_r – предикат; Praer – прийменник (препозитив); Pron₁, Pron₂ ... Pron_x – відмінкові форми займенників; S – суб'єкт; S₁, S₂ ... S_x – відмінкові форми субстантивів; Sent – речення; V – дієслово (вербатив); V_f – особова форма дієслова.

ними інструментами для передачі змісту, нюансів, емоцій та стилістичних відтінків у мовленнєвому процесі. Маємо на меті дослідити роль поширювальних рамок у формуванні синтаксичних конструкцій сучасної української мови, розглянувши їх особливості з точки зору семантики, синтаксису та функцій.

У звичайному контексті, синтаксема вважається ключовою одиницею на семантико-синтаксичному рівні речення. Ми розуміємо її як найменший, незчленований компонент семантико-синтаксичної структури, який виконує подвійну роль – він несе елементарне значення і водночас є конструктивним елементом більш складних синтаксичних структур, маючи свій характерний набір синтаксичних функцій [3, с. 259-260]. У структурі речення існують два взаємопов'язаних типи мінімальних функційних синтаксичних одиниць – компоненти, які визначаються на основі певних типів синтаксичних зв'язків, і компоненти-синтаксеми, які мають свої семантичні характеристики [1, с. 19]. Отже, поширювачі визнаються як повноцінні синтаксичні одиниці, які розміщуються у різних позиціях речення (початкова, середня, кінцева), і вони інтерпретуються як поєднання семантичного значення та функційної позиції, що формуються під час синтезу одного, двох або більше компонентів, комплексів, систем або мегасистем, які мають комбіновані та багатовекторні функційно-семантичні властивості [2, с. 134, 6, с. 251].

Твір, на думку Т. Єщенко, як ментальна проєкція автора в ту чи ту мить його життя та пізніше оформлений у фізичний носій – текстовий відповідник твору – може існувати й без тексту [4, с. 28], що й дає змогу розглянути поширювальні рамки в контексті стилістичних засобів.

Наприклад (1): *У вечірньому небі яскраво світили зірки, з якими порівнювали свої мрії* (С. Жадан).

Поширювальна рамка сконструйована з наступних поширювачів: P_{02} (Праер + Adj_6 + S_6) та P_{04} (Sent). Ініціальний поширювач створює просторовий контекст і задає настрій, тоді як фінальний уточнює, як зірки взаємодіють з емоційним станом персонажа, формуючи романтичну картину. Поширювальний комплекс P_{02} уточнює просторовий контекст, в якому відбувається дія, оскільки вечірнє небо часто має емоційне забарвлення, у ньому є відчуття загадки та краси. Цей компонент задає певний настрій: читач може уявити м'яке світло зірок, що сварить розслаблену атмосферу. Мегапоширювач P_{04} уточнює, як зірки взаємодіють з персонажами, надаючи додаткову інформацію про емоційний стан, підкреслюючи роль зірок у зв'язку з внутрішніми переживаннями героїв. Тут зірки порівнюються з мріями, що свідчить про їхню значущість у житті персонажів. Взаємозв'язок між небесними тілами та людськими прагненнями підкреслює ідею, що мрії є чимось далеким, але привабливим, їх реалізація здається недосяжною, як і зірки. Паралелізм структурної

симетрії між поширювачами на початку та в кінці допомагає створити відчуття завершеності та цілісності. Це вказує на те, що обидві частини взаємопов'язані та служать одним емоційним і смисловим цілим.

Наприклад (2): *З весняним вітром приходить відчуття свободи, що заповнює кожен клітинку тіла* (І. Вільде).

Поширювальна рамка скомбінована з наступних поширювачів: P_{02} (Praep + Adj₅ + S₅) та P_{04} (Sent). Поширювач *з весняним вітром* задає тон для подальшого змісту, відзначаючи зміни, а *що заповнює кожен клітинку тіла* конкретизує відчуття свободи, наголошуючи на його глибині. Поширювальний комплекс P_{02} слугує для створення просторового та емоційного контексту, вказуючи на те, що відчуття свободи приходить разом з весняним вітром. Весняний вітер асоціюється з відновленням, новими починаннями, легкістю і радістю. Ця фраза задає позитивний настрій, вказуючи на надію та зростання. Мегапоширювач P_{04} уточнює, як відчуття свободи впливає на суб'єкта, формуючи глибокий емоційний вплив, говорить про всепроникне відчуття свободи. Це не просто емоція, а те, що наповнює фізичний стан людини, засвідчуючи повну інтеграцію емоцій у фізичний досвід.

Розглянуте речення є ефективним прикладом властивостей поширювачів у українській мові. P_{02} *з весняним вітром* встановлює позитивний і обнадійливий контекст, в той час, як P_{04} *що заповнює кожен клітинку тіла* підкреслює емоційний й фізичний вплив цього відчуття. Разом ці елементи, об'єднавшись у поширювальну рамку, створюють багатопланове й образне висловлювання, яке ефективно передає емоційний стан персонажа.

Наприклад (3): *У світлі свічок танцювали тіні, що ніколи не покидали цієї кімнати* (Ліна Костенко).

Поширювальна рамка скомбінована з наступних поширювачів: P_{02} (Praep + S₆ + S₂) та P_{04} (Sent). Поширювач *у світлі свічок* задає затишну атмосферу, тоді як P_{04} створює відчуття таємничості. Ці поширювачі ефективно залучають читача в емоційний контекст. Поширювальний комплекс символізує тепло, затишок і навіть романтику. У цьому контексті свічки можуть асоціюватися з моментами інтимності, спокою або ностальгії, встановлюючи певний настрій. Вживаючи P_{04} , автор передає відчуття постійності та прив'язаності. Тіні, які «ніколи не покидали» кімнату, створюють атмосферу незавершеності певного емоційного досвіду, можуть натякнути на якісь спогади або присутність близьких, що залишаються з людиною назавжди, що наводить на думку про сум, ностальгію або навіть затишок у рідному місці. Комплексно поширювальна рамка формує візуальність та емоційність, яка резонує з досвідом читача. Поєднання світла свічок і постійності тіней у кімнаті створює потуж-

ний образ, в якому переплітаються теплі та сумні емоції, нагадуючи про важливість пам'яті та взаємозв'язків.

Поширювачі не лише виконують функцію уточнення сенсу речення, але й допомагають авторам створювати унікальний літературний стиль. Вони підкреслюють інтонацію, ритм і емоційне забарвлення тексту, що дозволяє читачеві глибше зануритися в образи і сюжети. Можна побачити свідоме намагання авторів, які пишуть у манері «нового стилю», затемнити й приховати значення тексту шляхом усунення незрозумілості підтекстових інтерпретацій. Такий спосіб подання тексту забезпечує певну «містифікацію» сенсу, відкриває можливість нестандартного відображення. Свідоме натякання до історичних подій, діячів минулого, чужих висловлювань, літературних спогадів тощо в художні тексти без надання коментаря натяку на їх джерело створює підтекст заниження, код та інтрига [8, с. 7; 7, с. 24].

Наприклад (4): *У вечірньому небі яскраво світили зірки, у вечірньому небі танцювали мрії* (С. Жадан).

Поширювальна рамка скомбінована з наступних поширювачів: P_{02} (Praep + Adj₆ + S₆) та P_{02} (Praep + Adj₆ + S₆). Поширювальна рамка створює просторовий контекст для обох дій, встановлюючи атмосферу та обстановку. Вечірнє небо символізує містичність, спокій та надію. Повторення локативу підкреслює глибину та натхнення, які персонажі відчують під зорями, створюючи логічний зв'язок між зірками та мріями. Структурна симетрія через повторення охоплює читача, надаючи висловленню ритмічності та цілісності, підкреслюючи важливість обох елементів – зірок і мрій.

Наприклад (5): *З весняним вітром приходить відчуття свободи, з весняним вітром повертаються надії* (І. Вільде). Поширювальна рамка скомбінована з наступних поширювачів: P_{02} (Praep + Adj₅ + S₅) та P_{02} (Praep + Adj₅ + S₅), що створює позитивний емоційний контекст, символізує оновлення та відновлення. Весняний вітер вказує на прийняття нового і легкий зсув у переживаннях. Повторення конструє асоціації зі свободою та новими починаннями, а також є підкріпленням для виразу змін у внутрішньому стані персонажа. Функціонування поширювача з *весняним вітром* формує позитивний емоційний фон, вказуючи на оновлення, що приходить разом з весною. Особистісний зв'язок між відчуттям свободи і надіями підкреслює важливість емоційного стану персонажа, розширюючи його внутрішній світ та погляди.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, проаналізовані речення (1), (2), (3) є яскравими прикладами використання поширювальної рамки для створення багатозорової семантики та емоційного контексту. Автори ефективно використовують поєднання P_{02} та P_{04} , щоб залучити читача в глибокі емоційні переживання, поєднуючи зображення та сим-

воліку для передачі складних відчуттів. Разом ці елементи формують багатшарову романтичну картину, що вражає уяву читача і занурює його в емоційний контекст твору. Використання різних поширювачів на початку та в кінці речення демонструє їхню важливу роль в створенні поширювальних рамок у літературних творах сучасних українських авторів. Ці конструкції допомагають авторам детальніше передавати емоції та контексти, надаючи текстам глибину і виразність. Аналіз речень (4), (5) демонструє важливість використання однакових поширювачів на початку та в кінці речення. Обидва приклади свідчать про те, що використання однакових поширювачів, розглянутих як поширювальна рамка, не лише структурно об'єднує речення, але й багатогранно впливає на їх семантику, емоційний контекст та стильове оформлення. Таке повторення надає висловлюванню ритмічності, підсилює художню виразність і заохочує читача до глибшого усвідомлення теми, яка розглядається. Ці конструкції відкривають нові можливості для дослідження психології персонажів у сучасній українській літературі та їхнього зв'язку з природою та оточенням, де невід'ємним засобом фігурують поширювачі.

Література

1. Вихованець І. Нариси з функціонального синтаксису української мови: монографія. Київ: наук. думка, 1992. 224 с.
2. Воробець О. Категорійний статус поширювачів структурної моделі речення. *Ukrainistika: minulost, pritomnost, budoucnost III. Jazyk*: колективна монографія. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2015. С. 133–140.
3. Гуйванюк Н. Слово – Речення – Текст: вибрані праці. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
4. Єщенко Т. Феномен художнього тексту: комунікативний семантичний і прагматичний аспекти: монографія. Львів, 2021. 470 с.
5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДоНУ, 2012. 426 с.
6. Зіставно-типологічні студії: українська мова на тлі споріднених мов: монографія / за ред. акад. НАПН України В. Кононенка. Київ; Івано-Франківськ; Варшава, 2015. 316 с.
7. Кононенко В. Прагматика Художнього тексту: пошуки новостилу: монографія. Київ; Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2021. 365 с.
8. Kononenko V., Vorobets O. Semantics of Subtext: Modernist Dimension. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Philology*, 2023. Vol. 10. С. 6–15. <https://doi.org/10.15330/jpnuphil.10.6-15>

EXPANSION FRAME IN THE SYSTEM OF EXPANDED
SENTENCES OF MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

Oleksii Vorobets

Vasyl Stefanyk Prekarpathian National University;
Shevchenka street, 57, Ivano-Frankivsk, 76000;
e-mail: oleksii.vorobets@pnu.edu.ua

*In modern linguistics, the question of defining and analyzing sentence expanders remains extremely relevant. Expanders serve as important elements in the formation of lexical and syntactic structures, enriching the content of sentences, clarifying their meanings, and performing various functions in communication. The definition of expanders becomes an important topic in the context of research, as they exhibit the diversity and variety of language phenomena. **The goal** of this article is to analyze the role of sentence expanders in modern Ukrainian language, their impact on semantics, syntax, and pragmatics, as well as to explore various types of expanders within the context of expansion frames. The research aims to identify the functions of these structures, their influence on semantics and the emotional context of utterances, and their role in enriching the text and creating rhythm. **Research Methodology.** Textual analysis: Analyzing literary works by prominent contemporary Ukrainian authors to identify typical patterns of using expansion frames. Semantic analysis: Studying the significance that identical expanders provide to the text, focusing on the semantic relationships between the initial and final components of sentences. Stylistic analysis: Evaluating the rhythm and emotional impact created by such constructions in utterances and how they contribute to the overall stylistic coloring of the work. Comparative analysis: Comparing examples from different authors to identify specific stylistic devices in Ukrainian literature. **Research Results.** The study showed that expansion frames with identical expanders at the beginning and end of a sentence effectively enhance the main idea of the utterance. They create a sense of coherence and rhythm in the text. The repetition of expanders emphasizes key features, drawing the reader's attention to important themes and emotional aspects of the narrative. Such constructions form rhythmic patterns, making the text more vibrant and expressive. They highlight romanticism or nostalgia, depending on the context. The use of expansion frames is an important element of the author's style, reflecting the complexity and emotional richness of Ukrainian literature.*

Keywords: expander, semantics, functions, Ukrainian language, syntax, sentence, expansion frame.